

Prof. dr hab. Marek Sobczyński
Katedra Geografii Politycznej, Historycznej i Studiów Regionalnych,
Wydział Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego,
ul. Kopcińskiego 31, 90-140 Łódź.
marek.sobczynski@geo.uni.lodz.pl

Ocena dorobku naukowo-badawczego, osiągnięć dydaktycznych i współpracy międzynarodowej dr Katarzyny Kulczyńskiej w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Recenzję wykonano na wniosek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów w oparciu o materiały i publikacje dostarczone przez Dziekana Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu prof. dr hab. Pawła Churskiego. Ocenę dorobku przygotowano zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, w szczególności zaś artykułem 16 ust 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dziennik Ustaw z 2016 r., poz. 882 i 1311) w związku z art.179 ust.2 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dziennik Ustaw z 2018 r., poz.1669), stosując kryteria zawarte w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie *kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dziennik Ustaw z 2011 r., Nr 196, poz. 1165, § 3 (punkt 5); § 4 (punkty od 1 do 8) oraz § 5 (punkty od 1 do 14).

Za podstawę oceny posłużyły nadesłane materiały w postaci *Autoreferatu. Opisu dorobku i osiągnięć w pracy naukowo-badawczej* dr K. Kulczyńskiej, monografii przedstawionej przez Habilitantkę, jako osiągnięcie naukowe zatytułowanej *Zachowania przestrzenne konsumentów w miastach podzielonych polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego obszaru przygranicznego* (Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2019, 297 s.), odbitek kserograficznych (i plików elektronicznych) pełnych tekstów 16 wybranych przez Habilitantkę artykułów i rozdziałów w monografiach wydanych po uzyskaniu stopnia doktora, a także egzemplarza monografii zatytułowanej *Miasta podzielone na granicach Polski* (Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań 2018, 105 s.). Materiały te uzupełniały wykazy opublikowanych prac naukowych oraz osiągnięć dydaktycznych, współpracy naukowej i działań popularyzatorskich Habilitantki.

Przebieg kariery zawodowej Habilitantki

Dr Katarzyna Kulczyńska jest geografem społeczno-ekonomicznym. Studia geograficzne na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ukończyła w 1997 r. uzyskując stopień magistra w oparciu o pracę *Zróżnicowanie przestrzenne przestępczości w województwie piłskim w latach 1992-1995*, napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Henryka Rogackiego.

Dalsze studia kontynuowała na macierzystym Wydziale w ramach studiów doktoranckich zakończonych w 2002 r. obroną dysertacji zatytułowanej *Zmiany przestrzenne i strukturalne przemysłu na obszarach wiejskich w województwie wielkopolskim*, której promotorem był prof. dr hab. Henryk Rogacki, a recenzentami w przewodzie doktorskim byli dr hab. Ewa Małuszyńska, prof. AE, oraz prof. dr hab. Jerzy Parysek.

Po uzyskaniu dyplomu doktora Nauk o Ziemi w dyscyplinie geografia K. Kulczyńska została zatrudniona na stanowisku asystenta, a po roku awansowana na stanowisko adiunkta w Instytucie Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM.

W ramach dalszego doskonalenia zawodowego ukończyła także studia podyplomowe w zakresie urbanistyki i planowania przestrzennego na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej przygotowując w charakterze pracy dyplomowej *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego oraz Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Kąty Wrocławskie*, opracowane pod kierunkiem dr inż. arch. Romualda Pustelnika i dr inż. arch. Henryka Andrzejewskiego.

Od października 2018 r. dr K. Kulczyńska jest starszym wykładowcą na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej UAM w Poznaniu. Równolegle w latach 2010-2012 była adiunktem w Wyższej Szkole Biznesu w Gorzowie Wielkopolskim. Aktywność dydaktyczną i organizacyjną poza macierzystym Wydziałem dr K. Kulczyńska realizowała także w Collegium Polonicum w Słubicach, prowadzonym wspólnie przez UAM i Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe dr Katarzyna Kulczyńska przedstawiła autorską monografię zatytułowaną *Zachowania przestrzenne konsumentów w miastach podzielonych polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego obszaru przygranicznego*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2019, s. 298. Praca składa się z wprowadzenia, *Wstępu*, siedmiu rozdziałów, zakończenia (*Podsumowanie i uwagi końcowe*) i załączników.

Analiza dorobku publikacyjnego Habilitantki dowodzi, że monografia ta jest próbą podsumowania i teoretycznego uogólnienia wieloletnich badań prowadzonych w miastach podzielonych granicą na zachodniej i południowej granicy Polski. Autorka we wprowadzeniu nie ukrywa zresztą, że zamieszkanie w jednym z tych miast związane z delegowaniem Jej do tworzenia nowej transgranicznej uczelni było asumptem do podjęcia takich badań. Ich finalnym wynikiem jest powstanie pionierskiej w polskiej literaturze monografii poświęconej funkcjonowaniu miast podzielonych granicą, a przede wszystkim zachowaniom konsumenckim w takich specyficznych ośrodkach. Opracowanie, choć dotyka problematyki granic i pograniczy, a zatem przypisywanej do

geografii politycznej, w swej istocie jest głęboko zakorzenione w geografii handlu i usług, dyscyplinie dotąd w polskiej geografii społeczno-ekonomicznej dość marginalizowanej, a w warstwie analizy zachowań konsumenckich w geografii społecznej.

Do szczegółowych badań Autorka wybrała trzy pary miast na granicy polsko-niemieckiej Frankfurt nad Odrą - Słubice, Gubin - Guben i Görlitz - Zgorzelec i jedną na granicy polsko-czeskiej Český Tešín - Cieszyn. Rozważyć można tu czy wybór wyczerpuje listę miast podzielonych na granicach Polski. Wydaje się, iż historycznie sprawę ujmując do czasu budowy twierdzy brzeskiej Terespol i Brześć nad Bugiem stanowiły jeden organizm osadniczy. Dopiero budowa fortyfikacji w 1833 r. doprowadziła do oddalenia przestrzennego obu ośrodków, Terespol przesunięto ok. 2 km ku zachodowi, a Brześć o mniej więcej taką samą odległość ku wschodowi. Również uzdrowskie miejscowości na wyspie Uznam w czasach przynależności do Niemiec (czyli do 1945 r.) stanowiły *de facto* jeden zespół osadniczy złożony z czterech przechodzących kolejno w siebie kąpielisk: Bansin - Heringsdorf - Ahlbeck - Swinemünde. Podzielenie ich granicą nie zmieniło faktu, że Świnoujście jest nadal w kształcie administracyjnym bytem sztucznym, położonym na dwóch wyspach głównych i podzielonym kanałem żeglugowym. Przy czym części uzdrowska i śródmiejska są skomunikowane koleją jedynie z Niemcami, podczas gdy polska linia kolejowa do centrum miasta nie dociera, kończąc się na wschodnim przedmieściu. Nie ma też lądowej łączności obu części miasta, a z niemieckimi kurortami taka łączność jest. Czynię powyższe rozważania w przekonaniu, że uwzględnienie w badaniu tych dwóch przywołanych ośrodków transgranicznych zasadniczo wyczerpywałoby ich listę w Polsce i może niewiele już większym wysiłkiem badawczym pozwoliło objąć monografią całość badanego zjawiska na wszystkich naszych granicach.

Podjęty temat badawczy jest ważki, a jego rozpoznanie może być niezwykle korzystne dla tworzenia przyszłych planów zagospodarowania przestrzennego i zrozumienia przestrzennych zachowań konsumentów w strefie przygranicznej cechującej się łatwą przekraczalnością bariery granicznej. Tą cechą łatwej przekraczalności legitymują się niemal całe odcinki naszych granic południowych (oraz granica z Litwą), ale na granicy zachodniej odznaczają się nią niemal wyłącznie badane miasta, gdyż rzeki graniczne stanowią tu znaczącą barierę komunikacyjną.

We *Wstępie* Autorka umocowuje swoje badania w literaturze przedmiotu, przede wszystkim zagranicznej, bo Jej studia mają w Polsce zasadniczo charakter pionierski, może się zatem odwołać jedynie do pojedynczych studiów przypadku w postaci rozproszonych artykułów lub rozdziałów w monografiach poświęconych współpracy transgranicznej w ogólności. Habilitantka sama jest *nota bene* autorką kilku takich wcześniej już opublikowanych prac, które obecnie są podstawą do sformułowania ujęć teoretycznych.

Dalej dr Kulczyńska precyzuje cel podjęcia tego badania jako: „rozpoznanie i charakterystyka zachowań przestrzennych konsumentów w [...] miastach podzielonych [...] obszaru przygranicznego”. Autorka dostrzega także cel praktyczny swojego opracowania w postaci dostarczenia materiału dla samorządów, które wyznaczają kierunki rozwoju miast oraz dla

przedsiębiorców chcących zainwestować w placówki handlowe i usługowe na pograniczach. Dla konsumentów miałyby to być swoista instrukcja zachowań nabywczych w miastach po drugiej stronie granicy, co z uwagi na szybko zmieniające się w tym zakresie trendy wynikające z fluktuacji kursów walut obu sąsiadujących państw oraz dużej zmienności lokalizacji i charakteru obiektów handlowych wydaje się być celem raczej krótkoterminowym.

Dla realizacji celu Autorka sformułowała pięć otwartych pytań poznawczych dotyczących: wielkości i struktury ruchu granicznego w badanych miastach, stopnia zależności tych cech od celu dokonania zakupów, określenia czynników i motywów przekraczania granicy przez konsumentów, wyznaczenia zakresu przestrzennego stref penetracji konsumenckiej w badanych miastach i ich otoczeniu, analizy częstotliwości przekraczania granic, struktury zakupów, wielkości wydatków oraz ich związku z miejscem zamieszkania i wiekiem konsumentów, a także relacji transgranicznych migracji zakupowych do dziennych ścieżek życia konsumentów. Niestety w pracy nie znajdują żadnej próby postawienia hipotez badawczych, które podlegałyby następnie weryfikacji w toku przeprowadzonych badań. Pomimo faktu, iż Habilitantka badania miast podzielonych rozpoczęła w Słubicach już w połowie pierwszej dekady XXI w. to zakres czasowy finalnego opracowania ustaliła na 2009-2017, czyli zaledwie 8 lat. Argumentuje ten fakt chęcią objęcia badaniem okresu przynależności Polski do UE (od 1. 05. 2004) i do strefy Schengen (w przypadku przejść lądowych od 21. 12. 2007). Czemu zatem ujmuje z tego okresu badawczego jeszcze dodatkowo rok 2008? Ponadto miasta położone na zachód od Odry i Nysy znalazły się w UE już 3. 10.1990, a w strefie Schengen 26.03.1995 r.

Związki transgraniczne miast nadodrzańskich i nadnyskich mają o wiele dłuższą tradycję związaną jeszcze ze zniesieniem ruchu paszportowego pomiędzy PRL i NRD już 1.01.1972. Również cieszynianie mogli korzystać z tzw. małego ruchu granicznego w okresie 1959-1980. A zatem faktycznie, oczywiście w znacznie mniejszej skali, konsumenckie migracje transgraniczne w kilku badanych ośrodkach rozwijały się znacząco dłużej, nawet pół wieku przed początkową cezurą badań w przypadku Cieszyna. Autorka zauważa wprawdzie fakt zwiększenia ruchu transgranicznego na polskich granicach związany ze zniesieniem wiz, ale dopiero po 1991 r. (s. 77) i wspomina na bazie literatury o zatrudnianiu Polaków za granicą (s. 82). Warto jednak pamiętać, że dla granicy zachodniej ów okres swobody przemieszczeń był epoką dużych zmian nie tylko konsumenckich ale wręcz społecznych, w tym zawiązania się transgranicznych małżeństw.

Wobec braku hipotez badawczych i procesu ich weryfikacji operacjonalizację rozprawy oparto na konstrukcji ogólnego modelu zachowań transgranicznych konsumentów w oparciu o zapotrzebowanie na dane typy zachowań i jego empirycznej weryfikacji. Na model ogólny mają się, zdaniem Autorki, składać cztery grupy koncepcji odnoszące się do miast podzielonych granicą. Wyróżniono w pierwszej grupie trzy modele dotyczące zachowań przestrzennych w ujęciu behawioralnym, czyli modele Jakle'a, Downsa-Lloyda i Werlena. Do grupy drugiej zaliczono strukturalne modele ekonomiczne zachowań konsumenckich, a do grupy trzeciej modele i koncepcje Huffa, Cadwallandera, Gollodge'a,

Hudsona i Pottera wskazujące na wpływ procesu uczenia się środowiska miejskiego na przestrzenne zachowania konsumenckie, określane jako „oswajanie przestrzeni”. Do grupy czwartej zaliczono koncepcję czasowo-geograficznego modelu społeczeństwa autorstwa Hägerstranda i Preda. Klasyfikacja i analiza modeli społecznych pozwoliła Autorce na dalszą konceptualizację dysertacji i przystąpienie do badań empirycznych.

Polegały one na szeregu badań terenowych wykonanych w zróżnicowanych periodach czasowych, w poszczególnych parach miast pogranicznych, za pomocą zróżnicowanej metodologii z zakresu klasycznej geografii ekonomicznej (pomiary przepływu, migracji, inwentaryzacja ikonografii informacyjnej miasta) oraz metodologii socjologicznej (zachowania konsumenckie, dzienne ścieżki życia konsumentów, znajomość języków sąsiadów). Wykorzystano tradycyjne zestawy mierników jak wskaźnik dynamiki ludności, typologia miast J.W. Webba, wskaźniki dynamiki ruchu granicznego w rozbiciu na samochodowy i pieszy, wskaźnik czasu trwania zakupów, a także współczynnik korelacji Pearsona do analizy statystyk wielozmiennych. Finalnym działaniem była weryfikacja wypracowanego modelu w oparciu o studia empiryczne w konkretnych przestrzeniach badanych miast.

Na zakończenie *Wstępu* dr Kulczyńska proponuje autorski model kształtowania się miasta podzielonego, którym obrazuje procesy prowadzące do takiego podziału i porządkuje bardzo zróżnicowaną terminologię stosowaną zarówno w polskiej jak i zagranicznej literaturze. Fragment ten jest ważnym wkładem Autorki w konceptualizację podejścia badawczego do miast podzielonych.

Rozdział 2 dysertacji zatytułowano *Zachowania przestrzenne konsumentów w podzielonych miastach granicznych: rozważania teoretyczne* i zgodnie z tytułem znajdujemy w nim właśnie wspomniany proces tworzenia modelu. Autorka wychodzi od zachowań przestrzennych człowieka, jako kategorii generalnej i następnie przechodzi do zachowań konsumenckich znów na poziomie generalnym (w ujęciu ekonomicznym), aby następnie zająć się modelami przestrzennych zachowań konsumentów, kończąc rozdział konstrukcją modelu *ex ante* zachowań konsumentów w miastach podzielonych na polskich granicach.

Rozdział 3 to analiza ruchu granicznego w wybranych już do badania miastach pogranicznych przeprowadzona dla lat 1994-2007, aby ukazać tło przemian, które nastąpiły po wejściu w życie ustaleń z Schengen, czyli od 2007 r. Należy zwrócić uwagę na ogromną zmianę w dostępności do danych związaną ze zniesieniem reżimu granicznego. Dla okresów wcześniejszych dostępne były względnie łatwo (z poziomu np. Straży Granicznej) szczegółowe statystyki struktury przepływów transgranicznych zarówno w ruchu osobowym jak i towarowym. Recenzent sam wykorzystywał takie dane np. w publikacji *Changing functions of political borders on Polish lands* [w:] Kitowski J. (red.), *Regional transborder co-operation in countries of Central and Eastern Europe – a balance of achievements*, Geopolitical Studies vol. 14, Warszawa-Rzeszów 2006. Po przystąpieniu do Schengen nie ma już możliwości uzyskania tak szczegółowych statystyk i badacz zmuszony jest do podjęcia samodzielnych pomiarów na poszczególnych przejściach, z góry godząc się z faktem, iż nie uzyska obrazu kompletnego, bo nie jest w stanie przebadać każdego możliwego miejsca przekroczenia granicy. Kilka

procent takich przekroczeń może wręcz odbywać się nie drogami kołowymi lub kolejowymi, ale ścieżkami pieszymi lub drogą gruntową pośród pól. Dla przeprowadzenia badań Habilitantka musiała, zatem sama (jak przyznaje, wykorzystując fakt odbywania ćwiczeń terenowych ze studentami) prowadzić badania na głównych drogach przekraczających granicę w badanych miastach, czemu sprzyjało umiejscowienie granicy na rzece, a zatem ograniczona była liczba transgranicznych mostów. W procesie badawczym zastosowano wskaźnik ukierunkowanego ruchu granicznego.

Przeprowadzone przez Autorkę badania ruchu transgranicznego po 2007 r. oparte były na pomiarach wielkości ruchu samochodowego i jego struktury w oparciu o analizę tablic rejestracyjnych (możliwe tylko w przypadku samochodów z Niemiec i Polski), prowadzonych w wybrane dni tygodnia na przejściach granicznych w badanych miastach. Badanie to pozwoliło ustalić, iż tylko we Frankfurcie / Słubicach ruch ten ma zasięg ponadlokalny i to jedynie po stronie niemieckiej. W podobny sposób badano także ruch pieszy, w początkach otwarcia granic, jeszcze w epoce poprzedniego ustroju dominujący, ale współcześnie już ustępujący liczbowo ruchowi samochodowemu. Badania te uzupełniono analizą ankiet rozprawdzonych w projekcie „Moje przejście przez granicę”, który pozwoliła określić cele przekroczenia granic, strukturę płciową, wiekową konsumentów raz strukturę kupowanych produktów.

Rozdział 4 zatytułowano *Czynniki wpływające na zachowania przestrzenne konsumentów w miastach podzielonych*. Autorka wyróżniła i poddała analizie wpływu na konsumentów czynniki infrastrukturalne (czyli przejścia graniczne, głównie mostowe), czynniki ustrojowo-polityczne i prawno-administracyjne (zmiany reżimu granicznego), czynniki ekonomiczne (poziom płac, cen, kursów walut), demograficzne (populacja miast i ich zaplecza, struktury wiekowe, trendy demograficzne) i kulturowe (struktury narodowe i językowe). Przeanalizowano także ikonograficzną informację miejską w językach sąsiadów w poszczególnych parach badanych miast bogato ilustrując tę część monografii autorskimi kolorowymi fotografiami. Poza inwentaryzacją szaty informacyjnej badanych miast zrealizowanej w językach obcych Autorka poddała też analizie za pomocą badania ankietowego jej percepcję przez konsumentów. W podsumowaniu rozdziału dokonała analizy wpływu poszczególnych czynników na zachowania konsumentów.

Rozdział 5 poświęcono *Charakterystyce zachowań nabywczych w podzielonych miastach granicznych*. W celu analizy tego zjawiska ponownie posłużono się badaniem ankietowym konsumentów w badanych miastach transgranicznych (ankiety podobnie jak poprzednio przeprowadzano w trzech ojczystych językach respondentów). Pozwoliło to określić strefy przemieszczeń konsumentów w miastach podzielonych, miejsca docelowe dokonania zakupów, częstotliwość zakupów oraz strukturę zakupionych produktów a także motywy zakupów w danym miejscu oraz wielkość wydanych środków.

Najważniejszymi rozdziałami stanowiącymi wynik przeprowadzonych analiz jest rozdział 6 poświęcony *Typologii transgranicznych konsumentów*, dokonanej w oparciu o analizy miejsc zamieszkania i struktury demograficznej oraz rozdział 7 *Aktywność zakupowa konsumentów po drugiej*

stronie granicy w kontekście *dziennej ścieżki życia*, ponownie analizowana przy wykorzystaniu metody ankietowania konsumentów w badanych miastach. Uzyskano tym sposobem niezwykle ciekawy obraz przestrzennej zachowań konsumenckich oraz ustalono czasopismo, jaki poświęcono na zakupy.

Final tych bardzo zróżnicowanych i niezwykle pracochłonnych badań zamieszczono w rozdziale 8, gdzie zaprezentowano autorskie modele opisujące badane zjawiska zachowań konsumentów w miastach podzielonych granicami. Dla każdej z badanych nacji i każdej z granic utworzono odrębny model zachowań konsumenckich. Rozdział 9 jest rekapitulacją całości przeprowadzonych badań i powtórzeniem najważniejszych wniosków badawczych z nich płynących.

Reasumując stwierdzam, że monografia stanowiąca osiągnięcie naukowe dr Katarzyny Kulczyńskiej jest relacją z niezwykle rozbudowanych, kompleksowych badań zachowań konsumenckich w miastach podzielonych polsko-niemiecką i polsko-czeską granicą, wykonanych w ciągu wieloletnich studiów terenowych, ogromnym nakładem pracy, prowadzonych w sposób rzetelny, systematyczny, szczegółowy i dociekliwy. Zgromadzony niezwykle ważki materiał badawczy został poddany analizom za pomocą właściwie do tego celu dobranej metodologii i następnie zrekapitułowany w postaci teoretycznych modeli ukazujących całą złożoność badanego zjawiska, a zarazem uogólniających problem w sposób pozwalający na zastosowanie tych modeli do analizy zjawiska w innych miejscach badanych pograniczy. Praca Katarzyny Kulczyńskiej *Zachowania przestrzenne konsumentów w miastach podzielonych polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego obszaru przygranicznego* jest dziełem oryginalnym, kompletnym, opartym na szerokim spektrum badań empirycznych dobrze osadzonych w literaturze przedmiotu (przede wszystkim zagranicznej), kompleksowo wyjaśniającym badane zjawisko w ujęciu przestrzennym i dostarczającym właściwej interpretacji teoretycznej, gotowej do zastosowania w innych uwarunkowaniach czasoprzestrzennych. Praca ta stanowi znaczące osiągnięcie naukowe, istotne dla stanu wiedzy o zachowaniach konsumenckich, nie tylko w miastach podzielonych granicami, ale także w szerszym wymiarze strefy pograniczy i jest znaczącym wkładem do polskiej geografii człowieka.

Ocena dorobku naukowego

Zgodnie z deklaracją Habilitantki zawartą w *Autoreferacie* opublikowała drukiem 62 prace (w tym ponad 30% w językach obcych), a po doktoracie ukazały się 42 opracowania. Liczbowo jest to zatem dorobek pokaźny, podobnie jak jego ujmowane w sposób statystyczny umiędzynarodowienie. Na dorobek naukowo-badawczy dr K. Kulczyńskiej uzyskany po doktoracie składają się dwie monografie (w tym ta przedstawiona jako osiągnięcie naukowe), 17 rozdziałów w monografiach oraz 16 artykułów, w tym publikowanych w punktowanych i uznanych krajowych czasopismach takich jak: „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Geographica*”, „*Bulletin of Geography*”, „*Geographia Polonica*”, „*Przegląd Geograficzny*”, „*Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*”, „*Studia Miejskie*”, „*Zeszyty Naukowe UE w Katowicach*”. Nie publikowała jednak w żadnym czasopiśmie zagranicznym. Taką publikację Habilitantki znajdujemy jedynie pośród rozdziałów w monografii, ale zaledwie jedną (wydaną w Niemczech). W takim zatem ujęciu umiędzynarodowienia

dorobku badawczego dr K. Kulczyńskiej nie da się ocenić pozytywnie. Niemal wszystkie obcojęzyczne publikacje ukazały się w czasopismach lub monografiach wydawanych w Polsce. Skutkiem takiej struktury miejsc publikowania jest dość przeciętna liczba cytowań, a co za tym idzie niskie wartości indeksów Hirscha – 2 w uznanych bazach międzynarodowych i jedynie 5 w Google Scholar. Szkoda, zatem że Habilitantka nie podjęła trudu szerszego niż krajowe upublicznienia swego dorobku, tym bardziej, że jego wartość merytoryczna, zdaniem recenzenta, jest tego jak najbardziej godna i na pewno znalazłaby oddźwięk w postaci cytowań, zważywszy na popularną w światowej geografii politycznej tematykę postaw wyborczych i funkcjonowania miast pogranicznych, którą dr Kulczyńska wielokrotnie podejmowała.

Dr Kulczyńska zdecydowanie preferowała pracę zespołową, o czym świadczy fakt, że opracowania autorskie w jej dorobku stanowią tylko 40%. Natomiast obie wydane monografie są wyłącznym dorobkiem Autorki. Udział Habilitantki w opracowaniach zbiorowych kształtował się w bardzo szerokim przedziale 20-80%, przy czym w ok. 1/3 prac zespołowych, w których uczestniczyła dr Kulczyńska odegrała rolę wiodącą (udział ponad 50%).

Do oceny dorobku badawczego, poza wskazanym osiągnięciem naukowym, Habilitantka przedstawiła także drugą monografię, 14 artykułów z czasopism (w tym 7 anglojęzycznych) i jedynie trzy rozdziały w monografiach (w tym jeden po angielsku, wydany w Berlinie). Pośród wybranych prac jedynie 6 jest w pełni autorskich, pozostałe to prace zespołowe.

W trakcie rozwoju naukowego dr Katarzyna Kulczyńska podjęła szereg nurtów badawczych. W początkach drogi naukowej na poziomie magisterium zajmowała się geografiami społeczną (badania przestępczości w ujęciu przestrzennym). Dysertacja doktorska i wydane przed doktoratem (w latach 1998-2000) rozdziały w monografiach poświęcone były lokalizacji przemysłu i już wówczas po raz pierwszy także tematyce funkcjonowania obszarów przygranicznych.

Rozważania dotyczące geografii przemysłu (3 prace) dotyczyły migracji przemysłu pomiędzy strefą zurbanizowaną a wiejską w woj. wielkopolskim. W badaniach tych szeroko wykorzystano metodologią kwantytatywną, której geograficzny ośrodek poznański był w naszym kraju prekursorem. Równoległe jednak Habilitantka badała te same problemy w ujęciu geografii społecznej, poprzez zastosowanie metodologii behawioralnej, przeprowadzając ankiety w aż 742 zakładach produkcyjnych. Badania te zweryfikowały wpływ czynników ekonomicznych na lokalizację produkcji poprzez oddziaływanie na nie czynników pozaekonomicznych np. związku z miejscem zamieszkania. Niestety z tej części dorobku Habilitantka nie zamieściła żadnych pozycji pośród prac przedstawionych do oceny.

Największa liczba prac w dorobku dr Kulczyńskiej należy do zakresu tematycznego geografii miast podejmowanej z perspektywy badań społecznych i geografii handlu. Są to przede wszystkim prace poświęcone geografii handlu i usług oraz zachowań przestrzennych konsumentów, w tym również w miastach podzielonych granicą polityczną. Ponadto Habilitantka badała także wyobrażenia przestrzenne mieszkańców, szatę ikonograficzno-informacyjną miasta i problematykę zagospodarowania przestrzeni miejskiej. Nie stroniła też od opracowań teoretycznych, odchodząc w

tym przypadku od ulubionego casusu miast pogranicznych (np. w opracowaniu zatytułowanym *Dylematy badawcze studiów nad funkcjonowaniem systemu handlowego we współczesnej przestrzeni miejskiej* - „Studia Miejskie”, 2010, wspólnie z R. Matkowskim, w którym dokonała operacjonalizacji miejskiego systemu handlu i przeglądu badań poświęconych temu problemowi).

Prowadzone przez dr K. Kulczyńską badania geografii handlu i usług w miastach transgranicznych, z których do oceny Autorka przedstawiła studia nad usługami miast pogranicza polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego, w których zaproponowała modele transgranicznych systemów usługowych w ujęciu porównawczym (2015), badania zachowań przestrzennych konsumentów w Słubicach i Frankfurcie nad Odrą (2013) oraz w Guben i Gubinie (2010). Badania te, uzupełnione o studium Cieszyna, stały się później podstawą do sformułowania ogólniejszej teorii funkcjonowania usług i zachowań konsumenckich w miastach pogranicznych przedstawionej w monografii habilitacyjnej (2019).

Badania zagospodarowania przestrzeni miejskiej dotyczyły przede wszystkim przekształceń obszarów powojkowych w Słubicach oraz przystosowania centrum miasta do pełnienia nowej funkcji akademickiej wraz z powstaniem Collegium Polonicum Europejskiego Uniwersytetu Viadrina, a także powiększania stref mieszkaniowych.

W oparciu o szczegółowe badania Habilitantki miastach podzielonych granicą polityczną powstała przywołana już druga monografia *Miasta podzielone na granicach Polski* (2016). To teoretyczne opracowanie miało na celu uporządkowanie terminologii dotyczącej zjawiska miast granicznych oraz zaproponowanie ich klasyfikacji. Była to pierwsza w polskiej literaturze monografia poświęcona miastom podzielonym granicami, miała zatem charakter nowatorski i inspirowała do podejmowania dalszych studiów tego zjawiska.

Omawiając miasta pogranicza polsko-czeskiego Autorka nie dostrzega jednak kilku miast przylegających do granic państwa w miejscach, gdzie granica ta stanowi zarazem granicę miasta. Tak jest w przypadku Świeradowa i Nowego Mesta pod Smrkiem, Szklarskiej Poręby i Harrachova, a na wschodzie Terespoła i Brześcia nad Bugiem.

Trzecim nurtem badań dr Katarzyny Kulczyńskiej jest geografia elektoralna. Zajmowała się zachowaniem przestrzennym wyborców zarówno w wyborach parlamentarnych jak i prezydenckich, ale do oceny dorobku wybrała jedynie trzy artykuły poświęcone tej ostatniej formie elekcji. Są to studia nad wyborami prezydenckimi z 2010 r. przeprowadzone w małych miastach i ich wiejskim otoczeniu porównując Wielkopolskę i Lubelszczyznę (2016), a także w porównaniu do dużych miast już dla całej Polski (2010, wszystkie wspólnie z R. Matkowskim). Opracowania te cechuje nowoczesna metodologia badawcza o charakterze kwantytatywnym wykraczająca poza zwyczajowy zakres geografii elektoralnej w kierunku studiów ekologii społecznej. Niestety w tym nurcie nie zaznacza się, stosowane przez Habilitantkę w innych badaniach podejście behawioralne, które mogłoby poszerzyć spektrum wyjaśniania badanych procesów. Prace z geografii elektoralnej dr Kulczyńskiej są bez wątpienia znaczącym wkładem w rozwój polskiej geografii politycznej.

Kolejny kierunek badawczy podejmowany przez Habilitantkę obejmował studia nad rozwojem lokalnym i regionalnym, przede wszystkim zaś nad przemianami społeczno-ekonomicznymi związanymi z transformacją ustrojową. Badania te prowadzono w czterech małych miastach północnej części Wielkopolski, oraz na południe od Poznania w Mosinie i na zachodzie w Słubicach. Drugim regionem, w którym podjęto tego typu badania był Śląsk Cieszyński. Niestety spośród przedstawionych do oceny prac nie znalazło się żadne opracowanie z tego nurtu badawczego dr K. Kulczyńskiej.

Piąty nurt swoich zainteresowań badawczych habilitantka określa stykiem geografii: ludności, przestępczości i kultury. Uznaje go zapewne za znaczący, gdyż w przedstawionych do oceny pracach znajdujemy aż 3 artykuły i jeden rozdział w monografii zakwalifikowane do tej kategorii prac. Jedno z tych przywołanych opracowań poświęcono zmianom w strukturze ludnościowej województwa lubuskiego (2006, wspólnie z H. Maćkowiakiem). Jest to klasyczne opracowanie demograficzne oparte na przestrzennej interpretacji danych statystycznych. Druga praca dotyczy struktury obcokrajowców w pogranicznym zespole miejskim Görlitz-Zgorzelec (2016, wspólnie z K. Piwnicką). W artykule tym poruszana jest także kwestia migrantów z wielkiej fali migracji uchodźców do Europy w 2014 r. W trzecim z przywołanych opracowań dr Kulczyńska nawiązuje do swoich badań zapoczątkowanych pracą magisterską i analizuje przestrzenne zróżnicowanie przestępczości nieletnich w Wielkopolsce (2017, wspólnie z N. Pawlak), dokonując porównania tego zjawiska w okresie kiedy badała je po raz pierwszy (w 1999) i współcześnie (w 2015). Analizuje korelację pomiędzy poziomem przestępczości i czynnikami ją determinującymi. Kolejne przedstawione do oceny opracowanie z zakresu geografii kultury, a konkretnie geografii muzyki (2008, wspólnie z R. Matykowskim), stanowi analizę dyfuzji trendów muzyki rockowej w Polsce oraz prezentację geobiografii wybranych wielkich kompozytorów Mozarta i Szymanowskiego. W tym samym nurcie znajdują się nieprzywołane już prace analizujące oddziaływanie poznańskiej nekropolii oraz przestrzenna analiza upamiętnień miejsc nagłej śmierci w tym mieście.

Dr Katarzyna Kulczyńska nie stroniła od upubliczniania swojego dorobku naukowego podczas wystąpień konferencyjnych. Uczestniczyła z referatem w 26 konferencjach w tym 2 zagranicznych (Węgry, Czechy) oraz z posterami w pięciu (w tym dwóch zagranicznych w Niemczech i na Węgrzech). Ponownie internacjonalizacja prezentacji dorobku badawczego nie wygląda niestety imponująco. Warto jednak podkreślić, iż spośród zagranicznych konferencji, w których uczestniczyła dr K. Kulczyńska, dwie miały bardzo wysoką rangę: Kongres MUG w Kolonii (2012) i Kongres EUGEO w Budapeszcie (2015), podobnie jak jedna z krajowych konferencji Konferencja Regionalna MUG w Krakowie (2014). Poster Habilitantki na Kongresie w Kolonii został uznany najlepszym w sesji posterowej *Urban and demographic change*.

Habilitantka kierowała grantem badawczym MNiSW *Kształtowanie się systemów usługowych w miastach podzielonych pogranicza polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego. Rozwiązania modelowe* oraz uczestniczyła, jako wykonawca, w realizacji międzynarodowego grantu UE na temat *Innowacyjność podejmowanych działań w obszarze odnawialnych źródeł energii*.

Podsumowując dorobek naukowo-badawczy dr Katarzyny Kulczyńskiej należy stwierdzić, iż jest on obszerny tematycznie, co świadczy o szerokich zainteresowaniach Habilitantki, a zarazem nie jest chaotyczny, gdyż w każdym z nurtów ujawnia się dążenie do multiplikacji casusów badawczych, wypróbowania różnych metodologii badań, podejmowania prób uogólnień, klasyfikacji, podsumowań dotychczasowych badań własnych oraz analizy ich stanu w ujęciu światowym. Szczególnie znaczące dla rozwoju polskiej geografii są badania geograficzno-polityczne zarówno te dotyczące geografii elektoralnej jak przede wszystkim pionierskie w tak szerokim ujęciu przestrzennym, wykraczające poza spotykane niekiedy w literaturze studia przypadku, kompleksowe badania miast pogranicznych, w tym w szczególności konceptualizacja studiów nad miastami podzielonymi granicą polityczną w ujęciu ogólnoeuropejskim, jakkolwiek opracowana na empirycznych studiach dwóch polskich pograniczy – zachodniego i południowego.

Ocena dorobku dydaktycznego i organizacyjnego.

Dr Katarzyna Kulczyńska przepracowała, jako dydaktyk w szkole wyższej, co najmniej 18 lat, choć zapewne już jako doktorantka w jakimś stopniu uczestniczyła w procesie dydaktycznym. Posiada zatem duże doświadczenie dydaktyczne, a ocena jej pracy przez studentów pozwala stwierdzić, że jest też bardzo dobrym, wręcz wyróżniającym się dydaktykiem (ocena 4,72). W toku pracy zawodowej wykladała na kilku kierunkach nauczania (geografia, gospodarka przestrzenna, geoinformacja, kartografia) i w kilku uczelniach, poza macierzystym UAM, także w Europejskim Uniwersytecie Viadrina i w uczelni prywatnej. Jak podaje w wykazie osiągnięć zrealizowała łącznie aż 26 różnorodnych kursów (przedmiotów nauczania), w tym autorskie wykłady związane z przedmiotem Jej badań np. *Miasta na granicy*, *Spoleczno-ekonomiczne aspekty rozwoju obszarów przygranicznych*, *Geografia miast*, *Geografia przemysłu*, czyli treści związane z kolejnymi nurtami zainteresowań badawczych Habilitantki. Nie unikała też podejmowania trudu nadmiernego obciążenia dydaktyką regularnie przekraczając obowiązujące pensum. Wypromowała 5 magistrantów, 16 licencjatów, była też recenzentką tego typu prac. Pracowała w zespole przygotowującym program nauczania na specjalności „Geoanaliza społeczno-ekonomiczna” na kierunku geograficznym oraz angażowała się w prowadzenie kierunku „Gospodarka przestrzenna”. Organizowała warsztaty zawodowe i cykliczne seminaria oraz współorganizowała „dni otwarte” swoich uczelni, targi edukacyjne i Dzień Planisty Przestrzennego w Słubicach. Pełniła funkcje opiekuna kierunków studiów i roku, koordynatora planów zajęć, egzaminatora na licencjacie, pracowała w komisjach rekrutacyjnych. Była pełnomocnikiem Dziekana ds. studiów na kierunku gospodarka przestrzenna oraz opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Rewitalizacji w Collegium Polonicum, a także członkiem Rady Programowej jednej ze specjalizacji na kierunku geograficznym.

Słabiej prezentuje się natomiast pozadydaktyczna działalność organizacyjna dr K. Kulczyńskiej. Była w poprzedniej kadencji członkiem Rady Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej. Od

zaledwie dwóch lat jest członkiem podstawowej organizacji zawodowej naszej dyscypliny czyli Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Podsumowując dorobek dydaktyczny Habilitantki i Jej działalność organizacyjną w procesie dydaktycznym szkoły wyższej należy je ocenić bardzo wysoko. Nieznaczona jest natomiast aktywność organizacyjna poza procesem dydaktycznym, nawet na uczelni macierzystej i niemal zerowa poza nią.

Ocena końcowa

Podsumowując ocenę dokonań dr Katarzyny Kulczyńskiej w zakresie Jej rozwoju naukowego, aktywności organizacyjnej, a przede wszystkim oceniając monografię przedstawioną jako osiągnięcie naukowe muszę stwierdzić, iż dokonania te w zróżnicowanym stopniu wypełniają warunki stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego. Nie mam żadnych wątpliwości, iż liczne spośród wybranych do oceny przez Habilitantkę publikacje stanowią znaczący wkład w rozwój polskiej geografii politycznej, w tym geografii granic i geografii elektorальной oraz geografii handlu. W szczególności monografia *Zachowania przestrzenne konsumentów w miastach podzielonych polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego obszaru przygranicznego* jest opracowaniem oryginalnym, innowacyjnym, powstałym przy ogromnym nakładzie pracy badawczej, dobrze osadzonym w literaturze zagranicznej, a także w znacznie uboższej literaturze krajowej i właśnie tę naszą polską lukę w zakresie takich badań znakomicie wypełniającą, niosącą poza tym duży ładunek aplikacyjności tych badań do planowania i zarządzania przestrzenią miejską.

Równie wysoko oceniam zaangażowanie Habilitantki w aktywność dydaktyczną, jak podkreślają sami studenci jest bardzo dobrym wykładowcą. Włożyła wiele trudu w organizację kierunków studiów z gospodarki przestrzennej na filialnej placówce UAM w Słubicach.

Słabszą stroną dorobku dr K. Kulczyńskiej jest internacjonalizacja wyników Jej badań, bardzo skromny udział publikacji zagranicznych i niewielkie uczestnictwo w zagranicznych konferencjach naukowych. Praktycznie nie daje się dostrzec żadnej aktywności organizacyjnej Habilitantki poza macierzystymi uczelniami.

Reasumując, pomimo istotnych braków w zakresie pozauczelnianych osiągnięć organizacyjnych i słabej internacjonalizacji wyników pracy naukowej osiągnięcia dr K. Kulczyńskiej w zakresie badań naukowych, wnoszących do polskiej geografii znaczący ładunek wiedzy i to w słabo rozpoznanej dotąd materii, oraz wyróżniająca się praca dydaktyczna i organizacyjna na uczelni skłaniają mnie do wniosku o nadanie dr Katarzynie Kulczyńskiej stopnia doktora habilitowanego.

Marek Sobczyński